

Pôvod druhov

Jozef Duháček

27. februára 2021 ✝ Cirkev ✝ Evolúcia

Bude to pre vás možno prekvapením, ale otázka pôvodu druhov je filozofická. Drvivá väčšina prírodovedcov, ktorí sa k otázke vzniku druhov, zväčša v snahe obhájiť evolučnú teóriu vyjadrujú, si tento podstatný fakt neuvedomuje.

Prečo je to filozofický problém? Pretože jedinci, ktorí patria do živočíšnych druhov sú ontologicky ustanovené súcna. Majú esenciu a existenciu a ak chce niekto vysvetliť, prečo vznikli a prečo práve takí, akí sú, tak musí k problému pristúpiť ontologicky. Esenciou sa rozumie identická určitosť, to že súcna sú také aké sú, existenciou sa chápe to, že sú. Hľadanie odpovede na otázku ako druhy vznikli musí reflektovať celostnú štruktúru jednotlivcov a aj princípy, ktoré ich konštituuju, ktoré sú zdrojom ich bytia a ich organického života.

Je teda potrebné zachytiť ich v ich podstate, v ich esencii, nielen vysvetľovať akcidentálne aspekty ich biologického života. Ale toto leží úplne mimo kompetencie empirických vied. Nič proti nim, empirická veda je vynikajúca vec a z výsledkov jej skúmania všetci profitujeme. Technický, medicínsky a hmotný pokrok nemožno odškriepiť. Ťažkosti sa však objavujú vtedy, keď sa empirickí vedci pokúšajú hovoriť o témach, ktoré, pre svoju neempirickú povahu, ležia mimo pole ich pôsobnosti. Neuvedomujú si totiž fakt, že umelá a nerozumná redukcia vedy na empiriu zabránila napríklad aj objavovateľom pôvodu druhov položiť si otázku, či druh, o ktorého vzniku vo všeobecnosti hovoria, zachytávajú celostne, v celej šírke. Či náhodou neexistujú nemateriálne a neempirické, prepytujem metafyzické aspekty, ktoré kvôli empirickej reštrikcii vytlačili za hranicu dovoleného. Možnože nejestvujú, ale to prírodoveda nemôže ani dokázať ani vyvrátiť.

Z existencie materiálneho neplynie neexistencia nemateriálneho. Na veľkú škodu vedy a veci samotnej si tento deficit obrancovia evolučnej teórie neuvedomujú a bezstarostne, nekriticky a nevedecky veria, že biologické chápanie druhov je úplné a postačuje na vysvetlenie ich pôvodu. V rámci tohto biologického modelu považujú živočíchy za zložené súcna, a pri ich analýze sa dostávajú stále k menším a stále pôvodnejším komponentom, až sa dostávajú na atomárnu úroveň. Je dobre známa teória akejsi prapoličky, teda zmesi elementárnych prvkov a molekúl neživej hmoty, z ktorých sa vplyvom tepla, tlaku, elektriny a iných činiteľov začali formovať prvé jednoduché zložky živej hmoty a tie sa postupne spájali do zložitejších, až sa komplexita dostala na takú úroveň, že z neživej hmoty vznikla živá a z nej sa sformovali prvé bunky, ktoré už sa dokázali deliť a tak sme sa postupne dostali až k človeku.

V ontológii možno každé súcno, vrátane živých tvorov, chápať alebo ako svojbytnú originálnu a bytostne autonómnu entitu (*ens per se*), ktorá je subjektom a nositeľom svojich životných prejavov, alebo ako kombináciu viacerých pôvodnejších zložiek (*ens per alio*). Výber ontologického modelu je kľúčový pre spôsob, akým sa vznik súcna vysvetľuje. Nevie, nakoľko si to prírodovedci uvedomujú.

Ak aj sú živočíchy nevlastnými, zloženými súcna, evolucionisti to nemôžu vedieť. Môžu v to len veriť a oni v skladobný model súcna naozaj veria. Lenže skladobný model je zaťažený rozporom. To, čo konštituuje nejaké súcno, nesmie byť na tom súcne bytostne závislé. Lenže skladobný model práve toto postuluje. Údajne kritickí prírodovedci, ktorí sa radi honosia svojou racionalitou, vytesnili zo svojho uvažovania pojmy ako substancia a esencia. Pojem substancia patrí v ontologickej diskusii k najdôležitejším a chápe sa ním súcno, ktoré existuje samo o sebe a ktorého existencia nie je nesená iným súcnom, ale naopak, ono samo je substrátom pre iné súcna, akcidenty.

Pri skúmaní vzniku druhov je nutné skúmať, či je nutné v celostnom filozofickom výklade reality počítať s pojmom substancie. Môžu byť všetky súcna zložené z iných, môžu byť všetky súcna len akcidenty jednej jedinej monistickej substancie? Pojem nemenná esencia dnes z filozofa, ktorý sa k nemu prihlási, robí prinajmenšom hlupáka, ale častejšie netolerantného tyrana. V realite však každé súcno má svoju identickú určitosť, bez ktorej by nebolo; nebolo by ani rozlíšiteľné od iných, ani poznateľné. Pojem esencie vystihuje práve tento aspekt súcna, jeho identitu, určitosť, ktorá je nemenná a pre súcno nutná. Čo je pre súcno nutné, nemôže v rámci jeho existencie podliehať zmene. Zmena v esencii by znamenala zmenu identity – súcno by prestalo byť samo sebou, bolo by niečím iným, čo je rozpor. Evolucionisti by mali v neľahkej filozofickej diskusii zvážiť, či náhodou pojmy substancie a esencie nemajú čo povedať k definícii druhu.

Aristoteles, autor členenia na rody a druhy

zdroj: wikimedia commons

V evolučnej teórii sa v konečnom dôsledku hovorí o pojme živočíšneho druhu. Ten možno chápať empiricky alebo metafyzicky. Empirické chápanie je v zásade vymenovaním všetkých dostupných vlastností – akcidentov a evolucionisti sa príprave čo najdlhšieho a najpodrobnejšieho súpisu akcidentov venujú s veľkým nasadením. Metafyzický pojem živočíšneho druhu obsahuje základnú ontologickú štruktúru živočíchov, ktorá tvorí ich druhovú prirodzenosť. V nej je jednak samotný živý subjekt a tiež všetko to, čo ho vybavuje k pre neho špecifický typ života. Táto výbava sa druh od druhu, podľa jeho špecifických činností, rôzni. Človek napríklad má rozum, vôľu, city, predstavivosť a podobne. Teda potenciú myslieť, potenciú sa rozhodovať, potenciú milovať a nenávidieť, tvoriť a podobne. Každá potencia sa aktualizuje príslušnou činnosťou a u jedinca určitého druhu nachádzame príslušnú sadu potencií, ktoré sú jeho nutnou výbavou; existujú len ako akcidenty tohto subjektu, sú však pre neho nutné. Druhovú určitosť je tým pevne vymedzená; neznesie zmeny.

Špecifická prirodzenosť obsahuje komplex nutných určení (subjekt a princípy jeho životnej dynamiky) a ako taká je obsahom metafyzického pojmu „živočíšny druh“; nemôže nič stratiť, ani získať. Je to konštanta, ktorá je zároveň základom aj zdrojom špecifickej štruktúry a života jedinca určitého druhu. Metafyzický pojem druhu zachytáva všeobecnú a pre všetky živé bytosti nutnú ontologickú štruktúru. Všeobecné pojmy (obecniny, univerzálie) určitých živočíšnych druhov potom obsahujú túto, pre seba špecifickú základnú štruktúru (človek, opica, ryba). Vyjadrujú tým realitu druhovej rozmanitosti v jej základných princípoch. Samotnú druhovosť, špecificitu však zachytávajú univerzálie živočíšnych druhov len fundamentálne; všetky druhové rozdiely nepoznáme. Poznáme však nutné znaky nejakého konkrétneho druhu, hoci zďaleka nie vo všetkej úplnosti. Tie nám sprostredkujú obecniny. Hoci neposkytujú dokonalý prehľad o reálnych rozdieloch medzi živočíšnymi druhmi, ukazujú nutné rozlišujúce znaky a tým umožňujú identifikovať druhovú príslušnosť skúmaných jedincov. V tom spočíva ich univerzalita.

Načo je takéto teoretizovanie dobré? Biologická definícia druhu obsahuje dlhý zoznam rozlišujúcich vlastností, na základe ktorých možno skúmaného jedinca ľahko zaradiť. Načo je dobrá táto ontologická hyperabstrakcia? Biologický druh je na rozdiel od metafyzického, možné empiricky plne vydokladovať. Načo by mohli takéto teoretické pojmy vôbec slúžiť?

Tu sa je treba vrátiť a pripomenúť o čo v evolučnom spore vlastne ide. Otázka predsa nestojí, ako rozlíšiť jednotlivé druhy, aké sú rozhodujúce parametre, ktoré nám dovoľia povedať, či sú pes a vlk a liška rovnakého druhu alebo nie. Spor o evolúciu je spor o teoretický, všeobecný kauzálny výklad druhov a ich vzniku. To, že súcna sú rôzne a sú štrukturálne kategorizovateľné do druhov, je neodškriepiteľný fakt. Prečo sú rôzne a ako vznikli je otázka, na ktorú evolúcia ponúka odpoveď a pomáha si empirickým, biologickým chápaním druhu, ktorý je v praktickej rovine rozlišovania druhov lepšie upotrebitelný ako metafyzický druh.

Evolucionisti preniesli prírodovedecké chápanie druhu zo svojho každodenného zamestnania do oblasti teoretických výkladov a slepo veria, že aj tu je rovnako užitočný. Lenže pri teoretickom skúmaní všeobecného pôvodu druhov empirická detailnosť biologického opisu druhu neprináša žiaden benefit. Tu je potrebný celostný záber a evolucionisti sa pramálo zaujímajú, či ich koncept takýto záber má. Veria, že reálne druhy sú konštituované empirickými znakmi. Overenie tohto predpokladu však nemôže byť empirické, musí to byť náročný ontologický výskum.

Ak by ho uskutočnili a s istotou by vyvrátili neempirický pojem druhu, aký postuluje metafyzika, mohli by pre svoj naturalistický pojem druhu získať solídne založenie. To sa im však nepodarí, ani keby sa snáď o to pokúsili. Skutočnosť nie je rozporná, ako Hegel tvrdil, rozporné sú len jej zlé výklady.

Väčšina evolucionistov rozhodujúcu otázku adekvátneho metafyzického druhu nemôže zodpovedať, pretože oni sa v tejto sfére vôbec nepohybujú. Veria Darwinovi. Ten si vôbec neuvedomil, že svojím prírodovedeckým výskumom sa pokúša vyriešiť metafyzický problém. Darwin bol dieťa svojej doby, nadšený empirik a scientista, plne dôverujúci schopnostiam prírodovedy a jej *modu operandi*. Vôbec mu nenapadlo, že jeho pojem druhu môže byť redukcionistický, že na jednej strane je v ňom nadbytok akcidentov, ale chýba v ňom to, čo je pre druh nutné. Keď sa niekto pokúša filozofovať, ale neuvedomuje si to, vždy to dopadne zle.

Darwin, podľa všeobecne akceptovanej nominalistickej schémy zbavil obecný pojem druhu nutného, neempirického a objektívneho obsahu. Obecnina u neho predstavuje len slovo, ktoré na základe zmyslovo

dostupných podobností označuje, že jedinec patrí do určitého druhu. Na druhej strane sám Darwin uvažuje v obecných pojmoch, pretože to, čo si myslel, že objavil, objavil ako objektívne platné pre všetky druhy. Sám, ako to už u takýchto priekopníkov býva, si užíva to, čo iným upiera.

Carl Linné, švédsky prírodovedec, ktorý utriedil rody a druhy živočíchov podľa aristotelského systému

zdroj: wikimedia commons

Dôsledkom je redukcia živočíchov na komplexy akcidentov a degradácia ich druhovej povahy. Biologické druhové pojmy evolucionistov neobsahujú nič iné. Tým sa však nesmierne vzdávajú skutočnej druhovosti reálnych súcien.

Toto vzdáľovanie sa skutočnosti je zdôraznené a posilnené konvenčným, dohodnutým charakterom biologických druhov. Či je vlk a pes rovnaký druh je v biologickom ponímaní len otázkou dohody – dohody, ktorý znak ešte nekonštituuje nový druh, ale ktorý už áno. Dohodneme sa, že vlk má dlhší chvost ako pes? Dobré, všetky psy s dlhým chvostom sú vlky. Do obsahov druhových pojmov sa tak dostávajú aj menlivé akcidenty a to odporuje realite, ktorá požaduje, aby sa druh od druhu líšil tým, čo je pre neho nutné. Biologické chápanie nemá žiadny nástroj na udržanie stálosti druhov, ktorá je v realite esenciálne daná presným vymedzením druhovej identity súcien.

Darwinisti povýšili nestále akcidenty na druhotvorné princípy, za konštituujuce faktory. Tie sa samozrejme menia, mutujú, pretože to je povaha akcidentov. A túto schopnosť nenutných a premenlivých znakov mutovať Darwin považuje za motor vývoja druhov. Dvojnásobná rozpornosť predstavy, že nenutný, akcidentálny prvok, svojou mutáciou spôsobuje zmenu esencie a konštituuje nový druh, Darwinovi unikla. J. Fuchs uvádza zjednodušený príklad – podľa darwinistov sa človek, ako druh, vyvinul z opice. To znamená, že dlhá línia, v ktorej sa opici narodila opica a tej zasa opica, bola raz prerušená a opici sa narodil človek (alebo možno nejaký ten medzičlánok).

Uvážme teda toto splodenie človeka opicou. Schopnosť plodiť patrí medzi základné potencie, ktoré sú nutným určením živočícha a zložkou jeho druhovej prirodzenosti. Živočíchy plodia svoje potomstvo. Pokiaľ niektorý jedinec z nejakých dôvodov schopný plodiť potomstvo nie je, znamená to, že nejaký defekt bráni aktualizácii tejto potencie príslušnou činnosťou. Pojem živočíšneho druhu, ktorý by nemal potenciú plodiť potomstvo je rozporný. Ontologicky identifikovaná aktívna potencia plodiť sa ako súčasť špecifickej výbavy

k životným činnostiam reálne líši od empiricky (biologicky) identifikovateľnej schopnosti, ktorá môže byť dočasne či trvalo suspendovaná skrze nejaký defekt.

Aktívna potencia plodiť je určená svojím finálnym aktom. Nechápe sa v zmysle schopnosti plodiť vôbec, alebo plodiť čokoľvek. Je to bytostné zameranie k plodeniu jedinca určitého druhu. Schopnosť plodiť tvorí súčasť druhovej prirodzenosti, patrí k diferenciami, ktorými sa druhy líšia. Jedinci jedného druhu sa vyznačujú tým, že majú všetky atribúty svojho druhu – len svojho, nie iného.

Ako je to teda s opicou, ktorej sa narodil človek, prípadne opočlovek? Je opica, ktorá je schopná plodiť človeka zároveň schopná plodiť aj opice? Ak nie, nie je opicou, pretože jej jeden opičí atribút (schopnosť plodiť opice) chýba. Ak áno, potom má síce všetky atribúty opíc, ale má tiež jeden navyše (schopnosť plodiť človeka), a preto tiež nie je opicou. Keby opica mala schopnosť plodiť človeka, mala by špecifické určenie, ktoré jej opičí rodičia nemali. Patrila by preto k inému druhu, nebola by opicou. To isté platí o jej rodičoch. Tí by mali schopnosť plodiť iný druh („opicu“ schopnú plodiť človeka) a tak ďalej až do nekonečna. Predstava, že jedinec nejakého druhu získal schopnosť splodiť iný druh je teda absolútne neudržateľná.

To je pre tých málo evolucionistov, ktorí nerezignovali na filozofickú kvalifikáciu svojho presvedčenia, smutné zistenie. Tí, ktorí sa o filozofickú fundáciu svojho evolucionizmu nestarajú, zotrvávajú v šťastnej nevedomosti o charaktere problému, a preto sa o riešenie tohto problému ani nepokúšajú.

Zdroje:

J. Fuchs – Človek bez duše, život bez zmyslu, Academia Bohemica 2016

J. Fuchs – Filosofická diskuse o evoluční teorii, In: Revue Distance 1/2009

R. Cardal – Identita a difference, Academia Bohemica 2011

Academia Bohemica – Kurz filozofie: <https://youtube.com/user/AcademiaBohemica>

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/povod-druhov/>